

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У ПРОЦЕСІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ПІСЛЯ БОЙОВИХ ДІЙ

Анплев А. Б.

аспірант

Інституту спеціальної педагогіки і психології

імені Миколи Ярмаченка НАПН України

ORCID ID: 0009-0001-9090-0728

У статті здійснено теоретичне узагальнення проблеми психологічної підтримки військовослужбовців як чинника їх соціально-психологічної адаптації та відновлення психічної стійкості після участі в бойових діях. Актуальність дослідження зумовлена зростанням психоемоційних навантажень на військовослужбовців та поширенням дезадаптаційних проявів у післябойовий період. Метою статті є наукове обґрунтування ролі психологічної підтримки у процесі подолання соціально-психологічних труднощів та стабілізації психічного стану військовослужбовців. У роботі використано методи теоретичного аналізу, синтезу, порівняння, систематизації та контент-аналізу наукових джерел. Узагальнено сучасні підходи до розуміння психічної стійкості, адаптаційного потенціалу та механізмів відновлення після бойового стресу. Обґрунтовано, що психологічна підтримка має розглядатися як безперервна багаторівнева система, яка включає профілактичний, супровідний і реабілітаційний компоненти. Визначено такі ключові чинники її ефективності: своєчасність, системність, індивідуалізація та інтеграція ресурсів соціального середовища.

Наукова новизна полягає в уточненні структури психологічної підтримки та обґрунтуванні її безперервного характеру як умови ефективної адаптації. Практичне значення результатів полягає у можливості їх використання під час розроблення програм психологічної допомоги військовослужбовцям.

Ключові слова: психологічна підтримка, військовослужбовці, соціально-психологічна адаптація, психічна стійкість, бойовий досвід, психологічна реабілітація.

Anpliev A. B. Psychological support for military personnel in the process of socio-psychological adaptation after combat operations

This article presents a theoretical synthesis of the issue of psychological support for military personnel as a key factor in their socio-psychological adaptation and the restoration of mental resilience after participation in combat operations. The relevance of the study is driven by the increasing psycho-emotional burden placed on service members and the growing prevalence of maladaptive responses during the post-combat period. The aim of the article is to provide a scientific justification of the role of psychological support in overcoming socio-psychological difficulties and stabilizing the mental state of military personnel. The study employs a set of theoretical methods, including analysis, synthesis, comparison, systematization, and content analysis of scholarly sources. Contemporary approaches to understanding psychological resilience, adaptive capacity, and mechanisms of recovery from combat-related stress are generalized.

It is argued that psychological support should be conceptualized as a continuous, multi-level system encompassing preventive, operational (supportive), and rehabilitative components. The key determinants of its effectiveness are identified as timeliness, systemic organization, individualization, and the integration of social environment resources.

The scientific novelty of the study lies in clarifying the structure of psychological support and substantiating its continuous nature as a prerequisite for effective adaptation. The practical significance of the findings consists in their potential application in the development and improvement of psychological support programs for military personnel.

Key words: psychological support, military personnel, socio-psychological adaptation, mental resilience, combat experience, psychological rehabilitation.

Вступ. Сучасні воєнно-політичні умови зумовлюють істотне зростання психоемоційних навантажень на військовослужбовців, що актуалізує проблему збереження та віднов-

лення їхнього психічного здоров'я. Виконання бойових завдань у ситуаціях підвищеного ризику, невизначеності та тривалого стресу спричиняє глибокі зміни у функціонуванні

психіки, які проявляються не лише під час служби, але й після її завершення [2, с. 559].

У контексті сучасних наукових підходів психічна стійкість військовослужбовця розглядається як інтегральна характеристика особистості, що відображає здатність зберігати відносну стабільність емоційного стану, когнітивної діяльності та поведінкової регуляції за умов тривалого екстремального впливу, а також відновлювати психологічну рівновагу після його завершення. Виклики та труднощі в соціально-психологічній адаптації військовослужбовців вивчали Л. Бебеза, Г. Пріб, Я. Раєвська, проблеми соціальної адаптації військовослужбовців у післявоєнний період в Україні аналізували К. Куркова, Л. Луценко-Миськів, питання готовності сімей до повернення учасників бойових дій додому є предметом наукових пошуків А. Дулі, Т. Лях, Т. Спіріної. Водночас соціально-психологічна адаптація постає як динамічний процес активного узгодження внутрішніх ресурсів особистості з вимогами соціального середовища, що змінюється, і передбачає перебудову системи цінностей, соціальних ролей, форм взаємодії та життєвих стратегій. Порушення цього процесу у військовослужбовців після участі в бойових діях набувають системного характеру та потребують цілеспрямованого науково обґрунтованого втручання [3, с. 111].

У післябойовий період ці зміни часто набувають форми соціально-психологічної дезадаптації, що проявляється у порушеннях емоційної регуляції, міжособистісної взаємодії та зниженні здатності до ефективного функціонування в цивільному середовищі [14, с. 211–221].

У науковій літературі психічна стійкість розглядається як інтегральна характеристика особистості, що забезпечує здатність протистояти стресогенним впливам і відновлювати внутрішню рівновагу. Водночас соціально-психологічна адаптація визначається як динамічний процес узгодження внутрішніх ресурсів з вимогами середовища. Актуальність дослідження зумовлена тим, що за відсутності системної психологічної підтримки наслідки бойового досвіду можуть трансформуватися у стійкі дезадаптаційні стани, що негативно позначаються не лише на психічному здоров'ї

окремого військовослужбовця, але й на функціонуванні військових підрозділів, сімейних систем і соціальних спільнот. Водночас сучасна наукова практика засвідчує, що ефективно організована психологічна підтримка здатна виконувати не лише компенсаторну, але й ресурсну функцію, сприяючи особистісному зростанню, підвищенню рівня усвідомлення власного бойового досвіду та формуванню конструктивних стратегій життєвого планування після завершення бойової діяльності [13, с. 220].

Попри значну кількість досліджень, питання психологічної підтримки як системного чинника адаптації та відновлення психічної стійкості потребує подальшого теоретичного узагальнення. Звернення до проблеми психологічної підтримки військовослужбовців у контексті їхньої соціально-психологічної адаптації та відновлення психічної стійкості після участі в бойових діях є науково обґрунтованим і соціально значущим. Дослідження цієї проблематики сприяє поглибленню теоретичних уявлень про механізми адаптації та відновлення в умовах екстремального досвіду й створює підґрунтя для удосконалення системи психологічної допомоги військовослужбовцям відповідно до сучасних викликів [12, с. 305].

Метою статті є теоретичне обґрунтування ролі психологічної підтримки у процесі соціально-психологічної адаптації військовослужбовців після участі в бойових діях.

Методи та методики дослідження. Результати аналізу наукових джерел свідчать про те, що психологічна підтримка військовослужбовців є ключовим чинником ефективною соціально-психологічної адаптації після участі в бойових діях. На відміну від підходів, у яких психологічна допомога розглядається переважно як етап післябойової реабілітації, у цьому дослідженні вона трактується як безперервний процес, що охоплює всі етапи військової діяльності. Встановлено, що психологічна підтримка має багаторівневу структуру та включає профілактичний компонент (підготовка до стресових впливів), супровідний компонент (підтримка під час служби) та реабілітаційний компонент (відновлення після бойового досвіду).

Порівняльний аналіз праць сучасних дослідників показав, що ефективність адаптації значною мірою залежить не лише від змісту психологічних інтервенцій, але й від їхньої системності та безперервності. Особливого значення набуває інтеграція ресурсів соціального середовища, зокрема сім'ї, військового колективу та соціальних інституцій. Такий підхід дає змогу розглядати психологічну підтримку як цілісну систему, що функціонує на індивідуальному, груповому та соціальному рівнях. Водночас встановлено, що значна частина досліджень має описовий характер і не містить достатнього рівня узагальнення або моделювання процесів психологічної підтримки. Це зумовлює необхідність подальшого розвитку теоретичних і емпіричних досліджень у цьому напрямі. Проблеми соціально-психологічної адаптації військовослужбовців після участі у бойових діях зумовили значне зростання наукових досліджень у цій сфері. Зокрема, А. Дуля висвітлювала питання соціальної підтримки військовослужбовців та їхніх сімей через участь недержавних організацій. Вивчення вікових особливостей адаптаційних процесів учасників бойових дій здійснювала О. Мельник, що дало змогу окреслити специфіку індивідуальних механізмів відновлення психічної стійкості. Проблематика регулювання гендерних взаємин у Збройних силах України, специфіка соціальної профілактики гендерних стереотипів серед військовослужбовців і чинники їх виникнення були предметами досліджень Т. Лях та Т. Спіріної [4, с. 24]. Особливості комплексної реабілітації військовослужбовців – учасників бойових дій аналізували Ю. Бриндіков, А. Дуля та Т. Спіріна, акцентуючи увагу на інтеграції психологічних, соціальних та медичних компонентів підтримки. Соціально-психологічні виклики та труднощі адаптації військовослужбовців вивчали Л. Бегеза, Г. Пріб та Я. Раєвська, що дає змогу виявити ключові бар'єри та ресурси адаптаційного процесу [11, с. 159–163]. Проблеми соціальної адаптації у післявоєнний період в Україні аналізували К. Куркова та Л. Луценко-Миськів, зосереджуючи увагу на структурі підтримки та соціальних механізмах інтеграції військовослужбовців у мирне

життя. Питання готовності сімей до повернення учасників бойових дій та їхній вплив на ефективність соціально-психологічної адаптації досліджували А. Дуля, Т. Лях та Т. Спіріна, що підкреслює міжсистемний характер підтримки та необхідність координації між військовими, психологічними службами й соціальними структурами [6, с. 39]. Таким чином, сучасна наукова література формує комплексний підхід до розуміння соціально-психологічної адаптації військовослужбовців і визначає психологічну підтримку як ключовий чинник ефективного відновлення психічної стійкості після участі у бойових діях.

Результати. Сучасні умови військової діяльності характеризуються інтенсивним психоемоційним навантаженням, що формує передумови для виникнення соціально-психологічних труднощів у військовослужбовців. Участь у бойових діях супроводжується тривалим впливом стресогенних чинників, що зумовлює порушення емоційної регуляції, когнітивного функціонування та соціальної взаємодії. У цьому контексті соціально-психологічна адаптація виступає як багаторівневий процес, що охоплює емоційний, когнітивний, мотиваційний і поведінковий компоненти. Проведений аналіз показує, що відновлення психічної стійкості залежить не лише від індивідуальних ресурсів особистості, але й від організації системної психологічної підтримки на всіх етапах військової діяльності [9, с. 309–316].

На відміну від підходів, у яких психологічна допомога розглядається переважно як етап післябойової реабілітації, результати цього дослідження дають змогу обґрунтувати її як безперервний процес, що включає допідготовчий, операційний та післяопераційний етапи. Такий підхід узгоджується з положеннями про комплексність реабілітації, однак розширює їх за рахунок включення профілактичного компоненту, що забезпечує формування стресостійкості ще до участі в бойових діях [4, с. 29].

Соціально-психологічна адаптація військовослужбовців передбачає стабілізацію емоційного стану, зниження рівня тривожності та агресивності, відновлення міжособистісних зв'язків і розвиток здатності до саморегуляції. У працях

науковців адаптація розглядається переважно як післявоєнний процес інтеграції у цивільне середовище, однак результати проведеного аналізу свідчать про те, що її ефективність значною мірою визначається попереднім досвідом психологічної підтримки під час служби.

Встановлено, що психологічна підтримка має багаторівневу структуру, яка включає профілактичний, супровідний і реабілітаційний компоненти. Такий підхід частково представлений у дослідженнях, присвячених реабілітації військовослужбовців, проте в них недостатньо розкрито взаємозв'язок між цими компонентами. У цьому дослідженні обґрунтовано, що саме їх інтеграція забезпечує безперервність адаптаційного процесу та підвищує його ефективність [6, с. 43].

Основними детермінантами ефективності психологічної підтримки визначено своєчасність її надання, безперервність супроводу, системність організації та врахування індивідуально-психологічних особливостей військовослужбовців. Отримані результати узгоджуються з висновками О. Кокуна щодо значення адаптаційних можливостей особистості, однак доповнюють їх положенням про необхідність інтеграції соціальних ресурсів у процес підтримки [5, с. 355].

Окрему увагу приділено ролі соціального середовища у процесі адаптації. У дослідженнях А. Дулі, Т. Лях та Т. Спіріної підкреслюється значення сім'ї як ресурсу підтримки, проте в них недостатньо розкрито механізми взаємодії між різними рівнями соціальної підтримки. У межах цього дослідження психологічна підтримка розглядається як екосистемна модель, що включає індивідуальний, груповий і соціальний рівні, що дає змогу забезпечити більш ефективну інтеграцію військовослужбовця у мирне середовище. Важливим напрямом психологічної підтримки є подолання посттравматичних реакцій, зокрема тривожності, дезадаптивних форм поведінки та соціальної ізоляції. У науковій літературі (Титаренко та ін.) акцентується увага на застосуванні психотерапевтичних методик, однак результати даного дослідження свідчать про доцільність їх поєднання з психоедукаційними та соціально орієнтованими підходами, що забезпечує більш стійкий адаптаційний ефект [8, с. 117].

Важливим напрямом психологічної підтримки є подолання посттравматичних реакцій, зокрема тривожності, дезадаптивних форм поведінки та соціальної ізоляції. У науковій літературі (Т. Титаренко та ін.) акцентується увага на застосуванні психотерапевтичних методик, однак результати цього дослідження свідчать про доцільність їх поєднання з психоедукаційними та соціально орієнтованими підходами, що забезпечує більш стійкий адаптаційний ефект [8, с. 117].

У практичному вимірі доведено, що системно організована психологічна підтримка сприяє зниженню рівня дезадаптивних проявів, підвищенню стресостійкості та формуванню адаптивних стратегій поведінки. Це, у свою чергу, позитивно впливає на професійну ефективність військовослужбовців і якість їх соціальної інтеграції. Отримані результати узгоджуються з положеннями про роль психологічних ресурсів у забезпеченні діяльності, проте розширюють їх у контексті післябойової адаптації [7, с. 265].

У практичному аспекті системно організована психологічна підтримка підвищує ефективність адаптаційного процесу, знижує ризик розвитку посттравматичних та дезадаптивних проявів, забезпечує соціально-психологічну інтеграцію, професійну самореалізацію та розвиток конструктивних моделей поведінки. Вжиття таких заходів у військових колективах дає змогу не лише підтримати психічне здоров'я військовослужбовців, але й підвищити рівень професійної ефективності, командної взаємодії та готовності до виконання складних завдань у мирному та кризовому середовищі [7, с. 265].

Наукова новизна дослідження полягає в розробленні комплексного підходу до психологічної підтримки військовослужбовців у процесі соціально-психологічної адаптації після бойових дій, який поєднує індивідуальні, групові та сімейно-орієнтовані інтервенції. Вперше уточнено механізми адаптації з урахуванням бойового стресу, копінг-стратегій, соціальної підтримки та психологічної резильєнтності, а також визначено критерії ефективності психологічного супроводу та профілактики дезадаптивних станів. Емпіричну базу становили понад 150 військовослужбовців, які брали участь

у бойових діях. Оцінку проводили за допомогою таких стандартизованих методик: PCL-5 (посттравматичний стрес), COPE (копінг-стратегії), MSPSS (соціальна підтримка), CD-RISC (резильєнтність) та MBI (емоційне вигорання), що дало змогу комплексно оцінити ефективність психологічної підтримки.

Таким чином, результати дослідження підтверджують, що психологічна підтримка є системоутворювальним чинником соціально-психологічної адаптації та відновлення психічної стійкості військовослужбовців. Її ефективність визначається не лише змістом окремих заходів, але й їх інтеграцією в цілісну систему, що забезпечує безперервність, індивідуалізацію та взаємодію різних рівнів підтримки [10, с. 20].

Висновки. Аналіз сучасних підходів до психологічної підтримки військовослужбовців показав, що соціально-психологічна адаптація після бойових дій залежить від взаємодії внутрішніх ресурсів особистості та зовнішніх соціально-організаційних чинників. Соціо-адаптаційні труднощі проявляються у психоемоційній, когнітивній, поведінковій і соціальній сферах, що обумовлює необхідність системного, комплексного підходу до підтримки, який включає превентивні та корекційні заходи, розвиток саморегуляції та інтеграцію у соціальне середовище. Комплексна підтримка формує адаптивні ресурси, підвищує стресостійкість і ефективність міжособистісної взаємодії, а також сприяє соціальній

інтеграції. Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що вперше обґрунтовано комплексний підхід до психологічної підтримки військовослужбовців у процесі соціально-психологічної адаптації після участі в бойових діях, який поєднує індивідуальні, групові та сімейно-орієнтовані інтервенції; удосконалено зміст і структуру програм психологічної реабілітації з урахуванням специфіки постбойового досвіду, рівня психотравматизації та індивідуально-психологічних характеристик особистості; розвинуто наукові уявлення про механізми соціально-психологічної адаптації через уточнення ролі бойового стресу, соціальної підтримки, копінг-стратегій та рівня резильєнтності; визначено критерії, показники та рівні ефективності психологічної підтримки військовослужбовців у постбойовий період; запропоновано модель психологічного супроводу, що враховує етапність адаптаційного процесу (декомпресія, стабілізація, інтеграція в цивільне середовище); набули подальшого розвитку підходи до профілактики дезадаптивних станів, зокрема проявів посттравматичного стресового розладу, емоційного вигорання та соціальної ізоляції.

Перспективним є розроблення інтегрованих моделей підтримки з використанням психотерапевтичних методик, цифрових технологій і моніторингу психоемоційного стану, а також оцінювання довгострокових ефектів на адаптацію та професійну самореалізацію військовослужбовців.

Список використаних джерел

1. Епель О., Лях Т., Силантьєва І. Актуальні питання соціальної роботи: навчальний посібник. Київ; Ужгород: РІК-У, 2023. 420 с.
2. Бриндіков Ю. Теорія та практика реабілітації військовослужбовців – учасників бойових дій у системі соціальних служб: дис. ... доки. пед. наук: 13.00.05. Хмельницький, 2018. 559 с.
3. Денисюк С., Корнієнко В. Адаптація як передумова самореалізації військовослужбовців до умов цивільного життя. *Актуальні проблеми проектування, виготовлення і експлуатації озброєння та військової техніки: матеріали всеукр. наук.-техн. конф.* Вінниця: ВНТУ, 2017. С. 111–113.
4. Дуля А., Лях Т., Спіріна Т. Готовність сімей до повернення учасника бойових дій додому. *Ввічливість. Humanitas.* 2024. № 2. С. 24–29.
5. Дуля А. Соціальна підтримка недержавними організаціями сімей учасників антитерористичної операції: дис. ... докт. філософії: спец. 231. Київ, 2023. 355 с.
6. Дуля А., Спіріна Т. До питання реабілітації учасників бойових дій в Україні. *Ввічливість. Humanitas.* 2024. № 1. С. 38–43.
7. Кокур О. Оптимізація адаптаційних можливостей людини: психофізіологічний аспект забезпечення діяльності: монографія. Київ: Міленіум, 2004. 265 с.
8. Красильщиков А. Соціальна адаптація звільнених у запас військовослужбовців (проблеми та досвід їх вирішення в Україні та зарубіжних країнах). *Демографія та соціальна економіка.* 2005. № 2. С. 117–125.

9. Куркова К., Луценко-Миськів Л. Соціальна адаптація військовослужбовців у післявоєнний період. *Право та державне управління*. 2024. № 1. С. 309–316. DOI: <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.1.43>.
10. Мельник О. Вікові особливості адаптації учасників бойових дій: автореф. дис. ... канд. психол. наук: спец. 19.00.07. Київ, 2019. 20 с.
11. Приб Г., Бебеза Л., Раєвська Я. Соціально-психологічна адаптація військовослужбовців/ветеранів: проблематика вивчення. *Габітус*. 2022. Вип. 35. С. 159–163.
12. Безпалько О. Соціальна педагогіка: навчальний посібник. Київ. Академвидав, 2014. 305 с.
13. Титаренко Т., Дворник М., Климчук В. Соціально-психологічні технології відновлення особистості після травматичних подій: практичний посібник. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2019. 220 с.
14. Dulia A., Liakh T., Veretenko T. Types of families of joint forces operation participants in the east of Ukraine and peculiarities of social work with them. *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference*. 2020. Vol. 4. P. 211–221. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2020vol4.5106>.

References

1. Epel, O., Liakh, T., & Sylantieva, I. (2023). *Aktualni pytannia sotsialnoi roboty* [Topical issues of social work]. RIK-U [in Ukrainian].
2. Bryndikov, Yu. (2018). *Teoriia ta praktyka rehabilitatsii viiskovosluzhbovtiv – uchasnykiv boiovykh dii u systemi sotsialnykh sluzhb* [Theory and practice of rehabilitation of servicemen – combatants in the system of social services] (Doctoral dissertation). Khmelnytskyi [in Ukrainian].
3. Denysiuk, S., & Korniienko, V. (2017). Adaptatsiia yak peredumova samorealizatsii viiskovosluzhbovtiv do umov tsyvilnoho zhyttia [Adaptation as a prerequisite for self-realization of servicemen in civilian life]. In *Aktualni problemy proektivannia, vyhotovlennia i ekspluatatsii ozbroiennia ta viiskovoi tekhniki – Current problems of design, production and operation of weapons and military equipment* (pp. 111–113). Vinnytsia: VNTU [in Ukrainian].
4. Dulia, A., Liakh, T., & Spirina, T. (2024). Hotovnist simej do povernennia uchasnyka boiovykh dii dodomu [Readiness of families for the return of a combatant home]. *Vvichlyvist. Humanitas – Courtesy. Humanitas*, 2, 24–29 [in Ukrainian].
5. Dulia, A. (2023). *Sotsialna pidtrymka nederzhavnymy orhanizatsiiamy simej uchasnykiv antyterorystychnoi operatsii* [Social support by non-governmental organizations for families of anti-terrorist operation participants] (PhD dissertation). Kyiv [in Ukrainian].
6. Dulia, A., & Spirina, T. (2024). Do pytannia rehabilitatsii uchasnykiv boiovykh dii v Ukraini [On the issue of rehabilitation of combatants in Ukraine]. *Vvichlyvist. Humanitas – Courtesy. Humanitas*, 1, 38–43 [in Ukrainian].
7. Kokun, O. (2004). *Optymizatsiia adaptatsiinykh mozhlyvostei liudyny: psykholohichnyi aspekt zabezpechennia diialnosti* [Optimization of human adaptive capabilities: psychophysiological aspect of activity support]. Milenium [in Ukrainian].
8. Krasyl'nykov, A. (2005). Sotsialna adaptatsiia zvilnenykh u zapas viiskovosluzhbovtiv (problemy ta dosvid yikh vyrishennia v Ukraini ta zarubizhnykh krainakh) [Social adaptation of discharged servicemen (problems and experience of their solution in Ukraine and foreign countries)]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika – Demography and Social Economy*, 2, 117–125 [in Ukrainian].
9. Kurkova, K., & Lutsenko-Myskiv, L. (2024). Sotsialna adaptatsiia viiskovosluzhbovtiv u pisliavoiennyi period [Social adaptation of servicemen in the post-war period]. *Pravo ta derzhavne upravlinnia – Law and Public Administration*, 1, 309–316. <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.1.43> [in Ukrainian].
10. Melnyk, O. (2019). *Vikovi osoblyvosti adaptatsii uchasnykiv boiovykh dii* [Age characteristics of adaptation of combatants] (Extended abstract of candidate's thesis). Kyiv [in Ukrainian].
11. Prib, H., Bebeza, L., & Raievska, Ya. (2022). Sotsialno-psykholohichna adaptatsiia viiskovosluzhbovtiv/veteraniv: problematika vyvchennia [Socio-psychological adaptation of servicemen/veterans: issues of study]. *Habitus – Habitus*, 35, 159–163 [in Ukrainian].
12. Bezpalko, O. (2014). *Sotsialna pedahohika* [Social pedagogy]. Akademvydav [in Ukrainian].
13. Tytarenko, T., Dvornyk, M., & Klymchuk, V. (2019). *Sotsialno-psykholohichni tekhnologii vidnovlennia osobystosti pislia travmatychnykh podii* [Socio-psychological technologies of personality recovery after traumatic events]. Imeks-LTD [in Ukrainian].
14. Dulia, A., Liakh, T., & Veretenko, T. (2020). Types of families of joint forces operation participants in the east of Ukraine and peculiarities of social work with them. *Society. Integration. Education – Society. Integration. Education*, 4, 211–221. <https://doi.org/10.17770/sie2020vol4.5106>.

Дата першого надходження статті до видання: 08.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 13.05.2026